

Epidémia nekritickosti a jej dôsledky (1. časť)

Roman Cardal

5. októbra 2022 ✚ Spoločnosť ✚ Filozofia

Temné mraky nad západným svetom

Možno nie je práve najlepšie začínať filozofickú rozpravu lamentáciou, ale situácia, v ktorej sa dnes nachádzame, je taká alarmujúca, že obvyklá výčitka z planého moralizovania stratila svoje opodstatnenie. Azda od nepamäti sa ozývali hlasy varujúce pred rôznymi nebezpečenstvami a krízami, ale väčšina z nich nebola braná príliš vážne. Kým väčšina ľudí žila v nádeji, že sa ohlasovaným nebezpečenstvám vyhnú, nepripúšťali si, žeby sa mali kvôli nim znepokojovať. Súčasnosť nás však postavila pred problémy, ktoré ťaživo dopadajú prakticky na každého.

Zdroj: wikimedia commons

Zvykli sme si na určitý spôsob života. Mysleli sme si, že naň máme neodhateľný nárok, a zrazu sa zdá, že nás oň chcú pripraviť. Sloboda prejavu, sloboda zhromažďovania, sloboda pohybu, sloboda podnikania, sloboda vychovávať deti podľa vlastného presvedčenia, právo na objektívne informácie, sloboda nakladať so svojim zdravím a pod. začínajú podliehať drastickým, štátom presadzovaným obmedzeniam, ktoré proti sebe postavili ich zástancov a odporcov. Ak sa ponovembrová demokracia dlho javila ako politický poriadok slobody, teraz sa jej tvár úplne zmenila. A nejde iba o udalosti v malej českej kotline. **Bezprecedentný otras na všetkých úrovniach postihol celý Západ.**

V posledných desaťročiach sa v literatúre objavuje aj téma *smrti Západu*. Podľa týchto úvah sa západná civilizácia nachádza vo fáze umierania a možnosti jej záchrany sa každým dňom dramaticky znižujú.

Príčiny tohto konečného úpadku civilizácie, ktorý trvá už tisícročia, **nie sú vôbec zrejmé.**

Niektorí myslitelia sa domnievajú, že kultúry a civilizácie podliehajú podobným zákonom ako živé organizmy, a preto nevyhnutne smerujú k svojmu koncu. Západ, podobne ako mnohé kultúry a civilizácie pred ním, dosiahol vek, z ktorého podľa železného zákona dejín zostupuje do podsvetia. Iní autori skôr poukazujú na to, že úpadok Západu nemá svoj pôvod v zákonoch, ktoré sú mimo ľudskej moci, ale v ľudskej slobode. Ukazujú na samotného západného človeka, ktorý sa na základe vlastného rozhodnutia vydal na cestu, na konci ktorej číha nezvratná katastrofa.

Nech už si úpadok Západu vysvetľujeme akokoľvek, výsledok je stále rovnaký – hrozba jeho fatálneho kolapsu sa čoraz rýchlejšie zvyšuje. Aj v takomto stave si rozvážnejší ľudia zachovávajú chladnú hlavu a nabádajú na pokoj. Tvrdia, že riziko smrti je neoddeliteľnou súčasťou života jednotlivcov a celých spoločností a túto nevyhnutnosť treba stoicky prijať. Pohľad do histórie nás jasne učí, že nikto nemôže uniknúť svojmu osudu. Bolo by zbytočné biť na poplach, žiadna pomoc vraj nie je na dohľad. Tak ako pokojne prijímame odchod života starého človeka, tak by sme sa mali správať aj v prípade zániku Západu. Ten dostal historickú šancu, využil ju určitým spôsobom a teraz je čas, aby opustil javisko dejín. Tí, ktorí takto uvažujú, sú presvedčení, že žiadna hystéria nie je na mieste.

Takýto nezaujatý pohľad však nemôže zaujať človek, ktorý okúsil dobré plody západnej kultúry a civilizácie. Možno môžeme zostať pokojní, keď umiera niekto, ktorého život zdanlivo nemal nijakú veľkú hodnotu. Ale keď má smrti podľahnúť **excelentný geniálny človek**, hoci by **mohol ešte dlho žiť a prinášať ostatným nemalý úžitok**, nemožno sa len tak zmieriť s jeho odchodom. A **európsky kresťanský Západ, nadväzujúci na sokratovskú, platónsku a aristotelovskú tradíciu, vytvoril kultúru, ktorá je skutočne excelentná a geniálna**. Obdarila nás univerzitami, vedou a technikou, vyspelým hospodárstvom, osobným a verejným právom, miestnym a medzinárodným, nesmiernymi umeleckými pokladmi, charitatívnymi inštitúciami atď. Preto by jeho umieranie a prípadná smrť boli skutočnou tragédiou. Treba zdôrazniť, že **nemáme na mysli súčasný zdegenerovaný „anglosaský“ Západ, ale Západ, ktorý si zachoval staroveké stredoveké dedičstvo hodnôt**, na ktorého konečnom zničení súčasné západné politické elity usilovne pracujú.

Mnohí naši súčasníci sa nad týmto úsudkom pohoršia. Budú namietat, že na západnej kultúre nie je nič výnimočné. Naopak. Rýchlo poukážu na zločiny, ktorých sa obyvatelia Západu dopustili na príslušníkoch iných kultúr. Tento názor je spôsobený práve nesprávnym mechanickým **miešaním euro-kresťanskej tradície s anglosaskými praktickými koncepciami**. Podľa nich sa prosperita Západu vybudovala len za cenu vykorisťovania tzv. tretieho sveta. Podobnú stratégiu bezohľadného útľaku vraj uplatňoval aj hlavný tvorca západnej kultúry – biely heterosexuálny muž – voči rôznym menšinám v oblasti svojej kultúrnej hegemonie. Preto si zaslúži svoj nešťastný osud. Otvorene vyhlasujú, že zánik Západu treba privítať a podporiť. Systematická demontáž jej „represívnych“ inštitúcií (kresťanskej morálky, rodiny, súkromného vlastníctva, štátu atď.) by mala byť historicky záslužným príspevkom k jej spravodlivému zániku a ku konečnému oslobodeniu postmoderného človeka.

Spor o hodnoty a ich povahu

Spoločenské a politické udalosti nie sú spontánnym procesom, ktorý by sa odvíjal nezávisle od projektov jeho režisérov. Kto chce skutočne pochopiť dnešnú situáciu, nevystačí si len s odkazmi na empirické fakty. Až myšlienkový prienik k ideám a plánom, ktoré sa skrývajú na pozadí udalostí posledných desaťročí, nás vyvádza z hmly neistoty a pochopenia. **Spoločenský a politický život v západných krajinách dnes ovláda ideológia kultúrneho marxizmu**. Realita sa čoraz väčšmi pripodobňuje jej ideám.

Zamyslime sa nad tým, prečo sa dnešné politické elity rozhodujú v súlade s touto ideológiou. Prečo prijímajú zákony, ktorých uplatňovanie vedie k podkopávaniu tradičných, vyššie spomenutých inštitúcií, ktoré boli typické pre západnú kultúru a civilizáciu? Už sme to naznačili. Dôvodom je ich údajne odcudzujúci, represívny charakter. Západ je vraj svojou povahou agresívny, násilný, vykorisťovateľský.

Niečo ako veľký zločinec medzi nevinnými obeťami. Proti takému násilníkovi treba nemilosrdne zakročiť. Vzostup postmodernej mentality možno čiastočne vysvetliť aj týmto motívom.

Postmoderný intelektuál s vážnou tvárou tvrdí, že Západ zišiel z cesty už v starovekom Grécku, keď po prvý raz v dejinách **vzniesol neprijateľné nároky rozumu**. Vinu za to pripisujú starogréckym filozofom, ktorí sa postavili proti mýtickému výkladu sveta a ľudského života a proti nemu postavili požiadavky racionálneho skúmania. Gréckym filozofom na mýtoch prekážalo, že sú svojvoľné, že sú výtvorom ľudskej fantázie (*poiesis*). Chýbala im v nich hodnota, ktorú hľadali – pravda. Trvali na tom, že **pravdu nikto z ľudí nedokáže vytvoriť**, pretože sa rodí zo stretnutia ľudského myslenia s realitou, ktorú bezpodmienečne rešpektuje.

Preto pravda nie je manipulovateľná, platí nezávisle od ľudských emócií a ľudských projektov, a je teda neprekročiteľnou hranicou ľudskej ľubovôle. Ďalej učili, že pravé poznanie plodí v mysli človeka istotu. Istota vzniká vtedy, keď vieme, že opak daného riešenia nemôže byť pravdivý. Prvý grécky filozof – Táles z Milétu – nám ukazuje hodnoty pravdy a istoty v riešení, ktoré na jeho počesť nesie jeho meno. Tálesova veta hovorí, že trojuholník zostrojený nad priemerom kružnice s vrcholom na jej obvode je vždy pravouhlý. Jeho platnosť sa dá dokázať a dôkaz vedie k poznaniu, že žiadne iné, alternatívne riešenie nie je možné. Žiadna legitímna pluralita názorov tu nemá zmysel. Filozofia sa usiluje o poznanie, ktoré má rovnakú alebo dokonca vyššiu kvalitu – musí byť pravdivé a isté, čo znamená, že vylučuje všetky ostatné riešenia. Na Tálesovej vete sa ukazujú ešte ďalšie kvality, ktoré sú s vedeckým a filozofickým poznaním nevyhnutne späté. Dosiahnuté závery musia byť taktiež nutné a všeobecne platné. Poznatok je nutný vtedy, keď sa nedá zmeniť, keď platí trvalo – raz a navždy. Je všeobecný, keď platí pre všetky prípady daného typu, a teda zaväzuje aj všetky mysliace bytosti, aby ho prijali. **Pravda, istota, nutnosť a všeobecnosť – to sú rysy pravého poznania, ktoré grécki filozofi postavili do protikladu k starým mýtom.**

Postmoderný vzdelanec vidí práve v tomto tvrdení ľudského myslenia zdroj všetkých následných katastrof, ktorými sú dejiny Západu posiate. Hovorí totiž, že ak má človek silné presvedčenie o pravde, neúprosne sa dištancuje od omylu, a teda aj od tých, ktorí ho zastávajú. Vyznačuje sa exkluzivistickou mentalitou, vylučuje zo svojho spoločenstva všetkých, ktorí nezdediajú jeho názory.

V priebehu dejín to vraj napríklad viedlo kresťanov, presvedčených o pravdivosti, istote, nevyhnutnosti a všeobecnej platnosti svojho náboženstva, k tomu, že ho „vyvážali“ do sveta, čím „zničili“ mnohé pôvodné nekresťanské kultúry. Ich kultúrno-náboženská expanzia, motivovaná vierou vo výlučnú hodnotu ich vierovyznania, priniesla druhým veľa utrpenia. Na tomto príklade je podľa postmodernej interpretácie zrejmé, že presvedčenie o pravde, istote, nutnosti a všeobecnej platnosti určitého systému hodnôt nevyhnutne vedie k nerešpektovaniu iných pohľadov na život (iných kultúr), k páchaniu početných zločinov, slovom k masovej nespravodlivosti. Historická skúsenosť preto vedie k jedinému možnému postoju – projektu devalvácie tradičnej západnej kultúry.

Konkrétne to znamená, že **v postmodernom svete treba hodnoty pravdy, istoty, nevyhnutnosti a všeobecnosti oslabiť**, aby už neboli zdrojom typickej „západnej agresie“. Namiesto jednej pravdy sa presadzuje *pluralita právd*, namiesto istoty pochybnosť, namiesto nevyhnutnosti náhodnosť a *všetko prenikajúca dejinnosť*, namiesto všeobecnosti *jedinečnosť*,

partikularita a regionalita. To všetko v mene ušľachtilej humanity. *Skepticizmus, relativizmus a subjektivismus* sú tak prezentované ako liek na zlo tradičnej západnej kultúry. Každý, kto sa tomuto projektu stavia do cesty, je automaticky vyhlásený za podporovateľa dlhého radu zločinov, ktoré nie sú nijako ospravedlniteľné.

Nič nové pod slnkom

Hovorí sa, že nepoučenie sa z histórie odsudzuje človeka na opakovanie chýb, ktoré sa v nej vyskytli. Aj v prípade, o ktorom hovoríme, sa toto pravidlo potvrdzuje. Neomarxistické historické odkazy trpia neobjektivitou, sú selektívne a ideologicky pokrivené. Keby sme sa nimi nenechali zmiasť a brali staré pramene vážnejšie, neprekvapilo by nás, keby sme napríklad na stránkach Platónovej *Ústavy* našli opis „demokratických pomerov“. Väčšinou sme však prekvapení, a to dosť nepríjemne. Platón totiž ukazuje, že **medzi demokraciou, relativizmom, subjektivismom a skepticizmom existuje faktická súvislosť**.

Platón vidí základný princíp demokracie v definícii slobody a rovnosti. Neuniká mu ani zmätočná interpretácia ľudského poznania, ktorá je tak typická pre demokratickú dobu. Stanovisko slávneho sofistu Protagora sa priamo ponúka na „zdôvodnenie“ demokratických princípov. Protagoras vychádzal z toho, že existuje mnohosť absolútne jedinečných ľudí. Vďaka svojej jedinečnosti má každý z nich aj úplne jedinečný pohľad na realitu. Skutočnosť sa inak javí Petrovi, inak Pavlovi, inak Kláre atď. Z tohto dôvodu vraj nie je možné nájsť žiadne kritérium, podľa ktorého by sme mohli rozhodnúť, ktorý z týchto názorov (Petrov, Pavlov, Klárin™) je pravdivý a ktorý je mylný. Toto údajné kritérium by totiž nebolo ničím iným, než iba súčasťou pohľadu človeka, ktorý ho uplatňuje. A tento pohľad je nevyhnutne subjektívny, poznačený jeho neprenosnou jedinečnosťou. Preto má vraj každý svoju pravdu, všetky názory sú rovnako hodnotné a každý jednotlivec má právo na vlastnú interpretáciu reality. Rozdielnosť, pluralizmus, sloboda zastávať prakticky čokoľvek sú teda „hodnoty“, ktoré, žiaľ, môže chrániť len demokracia.

Podobné „demokratické“ pomery platia aj na etickej úrovni. Všetky morálne rozlíšenia sú nutne subjektívne. Trvať na objektívnom, od jednotlivca nezávislom rozlišovaní medzi dobrom a zlom je podľa tohto názoru neprijateľné. Keďže tradícia vždy spočívala v odovzdávaní určitých kodifikovaných hodnôt (pravda/omyl, dobro/zlo, krása/škaredosť), demokrat sa na staré poriadky pozerá s neskrývaným opovrhnutím. Výchovu mládeže podľa zdedených noriem považuje za spútavanie slobody, ktorá u každého človeka má jedinečnú, neopakovateľnú povahu. To, čo kedysi bolo považované za humánne, je dnes pranierované ako neľudské. **Demokracia preto vďaka svojim princípom nevyhnutne smeruje k transhumanizmu, k prekonaniu starej vízie človeka**. Rezignácia na objektívne rozlišovanie, tzn. na diskrimináciu, sa čoskoro začne prejavovať v individuálnom, spoločenskom a politickom živote. Ideológia rovnosti, ktorú propaguje demokratický režim, podkopáva všetko, čo s ňou nie je v súlade. **Tradičné princípy autority, poslušnosti a hierarchie sa stávajú terčom útoku**. Demokrat sa snaží vytlačiť tento princíp zo všetkých oblastí života. V rodine sa o ňu nemôžu opierať rodičia vo vzťahu k deťom. Správanie detí nesmie byť obmedzované tradičnými výchovnými normami, ale musí byť ponechané svojmu spontánnemu priebehu.

Rodičia sa z autorít stávajú partnermi a kamarátmi svojich potomkov. Inak tomu nie je ani v školách – učitelia sa „podlizujú“ žiakom, pretože ich autorita je podlomená. Starí sa už nemôžu spoliehať na rešpekt

mladých, a ak chcú prežiť novú vlnu juvenilizmu, musia držať krok s mladou generáciou, obliekať sa ako ona, používať rovnaké heslá ako ona, mať rovnaké názory ako ona. Vzťah medzi mužmi a ženami sa taktiež vyrovnáva. Úpadok autority sa týka aj súdnej moci. Dochádza k „humanizácii“ trestnej sféry, zločinci sú odsudzovaní na nízke tresty, často sa aj po svojom odsúdení potulujú po obci a nikto sa o nich nestará. Je to nevyhnutný dôsledok relativizácie zla a zločinu. Rovnosti sa dožadujú aj migranti – demokrati presadzujú, aby mali rovnaké práva ako domáce obyvateľstvo.

Tieto pomery však nie sú konečnou stanicou. Sú iba medzistupňom ďalšieho vývoja, ktorý vedie do priepasti. Postupne sa karty začínajú obracať a z rovnosti sa prechádza do nerovnosti. Moderný čitateľ iba neveriacky hľadá, keď mu Platón vykresľuje, ako deti začínajú tyranizovať svojich rodičov, mládež staršiu generáciu, menšiny väčšinu a migranti pôvodné obyvateľstvo. **Hierarchiu a autoritu nemožno kvôli ich prirodzenosti z medziludských vzťahov odstrániť**, ale za opísanej situácie sa však ich os obracia. Z prehodnotenia starých hodnôt vyrastie nová „spravodlivosť“.

Objektívne normy myslenia a konania boli neskôr odmietnuté aj gréckymi skeptikmi a cynikmi. Kynici viedli otvorený boj s tradičnou kultúrou a v tomto boji zašli až do nevídaných extrémov. Popierali legitimitu tradície, súkromného vlastníctva, rodiny a štátu. Všetky tieto inštitúcie boli podľa nich čisto konvenčné a zotročovali prirodzenú slobodu ľudských jedincov. Aby zbúrali tieto staré „mýty“, začali na ne otvorene útočiť. Keby mali k dispozícii moderné médiá, naplnili by ich príkladmi promiskuitných vzťahov, pornografie a propagácie kozmopolitného bratstva. Odštartovali by sexuálnu a kultúrnu revolúciu. Nič také však nemali, a tak použili prostriedky, ktoré im boli dostupné. Svoje telesné potreby vykonávali ostentatívne na verejnosti. Dokonca ani pohlavný styk pred očami všetkých im nebol zahanbujúci. Ako inak „prekonať staré predsudky“ a „oslobodiť človeka od jarma represívnych kultúrnych stereotypov“? Aj minimálna formálna slušnosť v medziludských vzťahoch bola pre nich neúnosným bremenom, ktoré pochádzalo z „obmedzujúcej“ tradície. Je to zrejmé z príbehu, ktorý sa uvádza v súvislosti s kynickým „filozofom“ Diogenom zo Synopy. Keď ho raz bohatý a vážený muž pozval do svojho bohatého sídla, upozornil ho, že je zakázané pľuť na podlahu. Diogenes dlho a hlasno vyťahoval hustý hlien zo svojich priedušiek a hádzal ho do tváre svojho hostiteľa so slovami, že horšie miesto na pľuvanie by nenašiel. Aj takto sa predtým robilo aj to, čo sa dnes nazýva *cancel culture*.

Zdá sa teda, že **dnešní revolucionári sa riadia podobnými zásadami ako ich dávni predchodcovia**. Môžeme teda spolu s prorokom povedať *nihil novi sub sole* (nič nové pod slnkom)? Z určitého pohľadu áno, z iného nie. Moderní nepriatelia starej kresťanskej kultúry majú v rukách technologické prostriedky, ktoré im umožňujú aplikovať staré princípy oveľa účinnejšie a v oveľa väčšom rozsahu. **Odporcovia kultúrnej revolúcie by však mali siahnuť po zbrani, ktorá od moderného vedecko-technického pokroku nie je závislá**. Jej sila je väčšia, než sa bežne predpokladá.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/epidemia-nekritickosti-a-jej-dosledky-1-cast/>